

Itäsaamelaiskielten partitiivi kielioppien mukaan sekä korpushavaintoja inarin- ja koltansaamesta

Tomi KOIVUNEN

Turun yliopisto – Oulun yliopisto – Debreceni Egyetem
tk.koivunen@gmail.com

Itäsaamelaisissa kielissä käytetään sijamuotoa, jota nimitetään partitiiviksi. Sen produktiivinen käyttö rajoittuu inarin-, koltan-, akkalan-, kiltinän- ja turjansaameen. Läntisemmissä saamelaiskielissä on jälkiä samasta elementistä, mutta niissä se ei ole produktiivinen sijamuoto (Sammallahti 1998: 70). Tässä artikkelissa pyrin antamaan yleiskuvan itäsaamelaisten kielten partitiivin käytöstä kielioppeja ja korpusaineistoa apuna käyttäen. Tutkimuksen pääpaino on inarin- ja koltansaamesta, mutta esitän vähäisiä huomioita myös kiltinän- ja akkalansaamesta. Jatkossa etenkin kaikkein itäisimpiä, Venäjällä puhuttavia saamelaiskieliä tulisi käsitellä tarkemmin. Esitän myös Korpukorpuksesta inarin- ja koltansaamen osalta sellaisia edustavia osumia, jotka joko tukevat tai vastustavat sitä, mitä kielioppeissa lukee.

Tässä tutkimuksessa inarin- ja koltansaamen osuus korostuu, koska niistä on helposti saatavilla jokseenkin kattavaa korpusmateriaalia ja jonkin verran myös nykyaikaisia kuvauksia kieliopista. Käsiteltävän maantieteellisen ja kielellisen alueen toisessa päässä sijaitseva turjansaame taas jää käsittelyn ulkopuolelle siitä syystä, että turjansaamen kielioppikuvausta ei ole tehty eikä annotoitua materiaalia ole käsitykseni mukaan olemassa. Annotoimatonta materiaalia kuitenkin on itäisimmistäkin saamelaiskielistä, esim. T. I. Itkosen kokoamia Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja (1931) sekä joitakin tuoreempia äänitteitä.

Aloitan itäsaamelaisen partitiivin käsittelyn lyhyillä pohjustuksilla kielihistoriasta ja partitiivin päätteen nykyisestä asusta (luvut 1 ja 2). Sen jälkeen pääluvussa 3 siirryn varsinaiseen aiheeseen ja kuvaan partitiivin käyttöä nykyisissä itäsaamelaisissa kielissä siten, että aloitan läntisimmästä kielestä eli inarinsaamesta ja siirryn koltansaamen kautta käsittelemään lopulta pinnallisesti Venäjän saamelaiskieliä.

1. Saamelaisen partitiivin historiaa

Itäsaamelaiskielten partitiivin päätte on samaa alkuperää kuin itämerensuomalaisten kielten partitiivin päätte. Sen tunnus palautuu saamelais-suomalaisen¹ kantakielen **tA*-asuiseen morfeemiin. Alkuperältänsä sama tunnus esiintyy myös saamen monikon akkusatiivissa, mutta yksikön akkusatiivin tunnuksena on säilynyt saamelais-suomalaisen kantakielen ja kantaauralin akkusatiivin tunnus **m* (Korhonen 1981: 214–216), joka tosin on monin paikoin sittemmin kadonnut ja jättänyt akkusatiivisijan merkinnän pelkän vartalo vaihtelun varaan.

**tA*-aineuksen jakautuminen kahden eri sijan funktioon selittyy sillä, että se on alun perin toiminut erosijan päätte. Joissakin partikkeleissa sillä on nykyisissä saamelaiskielissä yhä erosijan funktio sekä myös olosijan funktio niissä saamelaiskielissä, joissa ero- ja olosija ovat langenneet yhteen. Tämä erosija on ensin kehittynyt partiaalisen objektin funktioon, niin kuin itämerensuomessakin. Oletettavasti kantasaameen oli kehittynyt samankaltainen objektinmerkinnän kahtiajako kuin nykyisissä itämerensuomalaisissa kielissä on: saamen **m*-päätteinen akkusatiivi on ilmaissut lähinnä kokonaisobjektia ja **tA*-päätteinen partitiivi enimmäkseen osaobjektia. Monikon kokonaisobjekti on tällöin ollut nominatiivissa. Myöhemmässä vaiheessa saamen objektinmerkintäjärjestelmä on yksinkertaistunut, jolloin yksikköön on yleistetty akkusatiivin **m*-päätte ja monikkoon aikaisemman ”partitiivin” eli osaobjektisijan **tA*-päätte (Korhonen 1981: 214–216). Tällä selittyy se, että synkronisesta näkökulmasta itäsaamen partitiivilla ei ole erikseen monikkomuotoa: saman sijamuodon historiallista yksikkömuotoa käytetään nykykielissä siis sekä yksikön että monikon partitiivin funktiossa, historiallista monikkomuotoa puolestaan monikon akkusatiivin funktiossa.

2. Partitiivin muoto nykyisissä itäsaamelaiskielissä

Inarinsaamen partitiivin päätte on *d* (Morottaja – Olthuis 2022: 111). Kolansaamen partitiivin päätte on niin ikään *d* (Moshnikoff et al. 2020: 49). Akkalansaamen partitiivin päätte on *ttj* (Zajkov 1987: 119). Kiltinäsaamessa partitiivin päätte on Rießlerin (2022: 225, taulukko 13.3) mukaan joko *e* tai *je'dde* (kirjoitusasusta ks. mts. 220). G. M. Kertin (1971: 141) mukaan kiltinäsaamen partitiivin päätte on *dde*. Kiltinäsaamen eri sanojen sijapäätteitten muotoerot selittyvät nominien taivutusluokilla – vastaava jako taivutusluokkiin on yleinen saamelaiskielissä (ks. esim. Korhonen 1981: 204–205).

¹ Uralilaisen taksonomian vaihtoehtoisista tulkinnoista ks. esim. Aikio 2022 ja Saarikivi 2022.

Muissakin saamelaiskielissä esiintyy taivutusluokkien kirjo, jonka taustalla ovat nominin vartalon tavuluku, loppuvokaali ja vartalossa tapahtuvat morfonologiset muutokset (Korhonen 1981: 204; kiltinäsaamesta Kert 1971: 143–160; inarinsaamesta esim. Morottaja – Olthuis 2022: 114; koltansaamesta esim. Moshnikoff et al. 2020: 134).

3. Partitiivin käyttöalat nykyisissä itäsaamelaiskielissä

Aloitin partitiivin käsittelyn Suomessa puhuttavista itäsaamelaiskielistä ja siirryn lopuksi käsittelemään Venäjän saamelaiskieliä. Käytän käsittelyn tukena yksittäisten kielten kielioppikuvauksia sekä inarin- ja koltansaamen osalta Korp-korpusta.

3.1. Partitiivin käyttö inarinsaamessa

3.1.1. Partitiivin käyttö inarinsaamen kielioppien mukaan

Inarinsaamen taivutusoppi (Morottaja – Olthuis 2022: 111) ilmaisee varsin tiiviisti, että partitiivivia käytetään enimmäkseen kuutta isompien lukusanojen yhteydessä ja että lisäksi sitä voidaan käyttää joittenkin adpositioiden määrittämiseen [oik. täydennyksen (ks. esim. VISK, määritelmät)] sijana. Kielioppi ei luettelo partitiivitäydennyksen saavia adpositioita; ainoaksi adpositiolauseke-esimerkiksi annetaan *tuppeed vuástá* 'tupaa vasten', jossa *tuppeed* < *tupe* 'tupa' on partitiivissa. Taivutustaulukoitten mukaan partitiivissa taipuvat substantiivit, numeraalit sekä useimmat pronominit (Morottaja – Olthuis 2022: 119–221). Myös adjektiiveilla on partitiivimuoto (tämä käy ilmi esim. mts:lta 240), vaikkei taivutusoppi esitäkään adjektiivien sijataivutusta erillisissä taulukoissa.

Matti Morottajan *Anarâškielâ ravvuuh* -teoksessa (2007: 25) partitiivin käytöstä mainitaan vain se, että se esiintyy kuutta isompien lukusanojen yhteydessä. Toisaalta teoksen ei ole tarkoituskaan toimia kielioppina vaan yleisempänä ohjenuorana tavallisia kielenkäyttäjiä varten (mts. 5).

Inarinsaamen oppikirjan *Kielâkveimi* I:n (Morottaja et al. 2017) kielioppi-osiossa mainitaan partitiivin osalta seuraavaa: ”**Partitiivivia** käytetään nykyisin enimmäkseen lukusanojen yhteydessä (seitsemän **koiraa**). Muussa käytössä se on harvinainen” (mts. 85; korostukset alkuperäisiä). Tekstikirjaa vastaavassa harjoituskirjassa kerrotaan myös kuriositeetinomaisesti, että partitiivi vastaa kysymykseen *mađe*² 'mitä vasten' (Morottaja et al. 2015: 25).

² Ilmeisesti kuitenkin po. *mađe vuástá*.

The Oxford Guide to the Uralic Languages -teoksen inarinsaamen kielioppikuvauksessa Aanaar Saami (Valtonen et al. 2022: 192–193) mainitaan, että partitiivia käytetään kuutta isompien lukusanojen yhteydessä sekä perinteisesti komparaatiossa, joskin nykyään sen sijaan suositetaan komparaatiossa genetiivia ja lokatiivia. Tässäkin kuvauksessa mainitaan, että perinteisesti partitiivia on käytetty eräitten postpositioiden yhteydessä, mutta ainoana esimerkkinä annetaan taas *vuástá* ’vasten, vastaan, kohti’. Kielioppikuvauksen mukaan nykykielessä genetiivi olisi korvaamassa partitiivin tässä funktiossa.

3.1.2. Inarinsaamen partitiivin käyttö tekstien valossa

Olen etsinyt inarinsaamen Korp-korpuksesta partitiiveja ja annan niistä hajanaisia mutta edustavia esimerkkejä. Tarkoitukseni on esitellä partitiivin käyttöä kvalitatiivisesti, ja siksi en tee esimerkiksi tilastoja eri käyttöyhteyksien määrällisistä suhteista. Kävin läpi korpuksen tuhat ensimmäistä esimerkkilauseetta; niitten seassa on todellisten osumien lisäksi merkittävä määrä virheitä, esimerkiksi verbimuotoja ja possessiivisen taivutuksen muotoja, jotka on merkitty partitiiviksi. Lisäksi jotkin lauseet toistuvat korpuksessa hyvin monta kertaa.

Esimerkeissä partitiivit on lihavoitu ja partitiivin käyttöön vaikuttavat sanat sekä muu kiinnostava ja huomiota kiinnittävä kielienaine jätetty kursivoimatta. Käännöksissä partitiivit on niin ikään lihavoitu ja muuten kiinnostavat sanat kursivoitu. Käännökset pyrkivät olemaan mahdollisimman sanatarkkoja, joten mahdollisia vastaavia suomenkielisiä kieliversioita ei ole hyödynnetty esimerkkien kääntämisessä.

(I-1) *Koččom ihečuákkimân tápáhtuvá oovdeb ihečuákkim miárádus miel ucemustáá* love (10) **peivid** ovdil čuákkim.

’Kutsuminen vuosikokoukseen tapahtuu aiemman vuosikokouksen määräyksen mukaan vähintään *kymmenen (10) päivää* ennen kokousta.’

(I-2) *Palhâšume summe lii puohnâssân 15.000 eurod.*

’Palkinnon summa on kaiken kaikkiaan *15 000 euroa*.’

(I-3) *Suáđigil tábáhtusân uásálistii ohtsis paijeel 400 olmožid já kiišton uásálistii 12 tanssájuávkkud.*

’Sodankylän tapahtumaan osallistui yhteensä yli *400 ihmistä* ja kilpailuun osallistui *12 tanssiryhmää*.’

- (I-4) *Tavesämikielân lii almostum jieijâs kulttuurân vuáđuduvvee kovesänikirje Oahpa sániid, mii ana sistees 500 säännid.*
 'Pohjoissaameksi on ilmestynyt omaan kulttuuriin perustuva kuvasanakirja Oahpa sániid, joka sisältää 500 sanaa.'

- (I-5) *Loppuive 2006 sij uárnejii mieláčáittus Helsigist, moos čokkânii mangâlov párnážid vaanhimijdiskuin.*
 'Loppuvuodesta 2006 he järjestivät mielenosoituksen Helsingissä, johon kokoontui monta kymmentä lasta vanhempinensa.'

Esimerkissä (I-1) partitiivia käytetään kuutta isomman lukusanan yhteydessä. Kyseessä on ajan adverbiaali – lauseenjäsenaanalyysillä ei kuitenkaan pitäisi olla merkitystä tämántapaisen käytön kanssa. Esimerkissä (I-2) kyse on vastaavasta ilmiöstä. Siinä luku, jonka yhteydessä partitiivi esiintyy, on huomattavasti suurempi, mutta sillä ei ole merkitystä, koska se on joka tapauksessa suurempi kuin 'kuusi'. *15 000 eurod* toimii lauseessa predikatiivina eli kopulakomplementtina. Esimerkissä (I-3) nähdään vielä lukusanan ja partitiivin muodostamia lausekkeita subjektina. Esimerkissä (I-4) lukusanan ja partitiivin muodostama lauseke toimii objektina. Esimerkistä (I-5) huomataan, että kun varsinaisen lukusanan sijasta esiintyy likimääräinen ilmaus *mangâlov* 'monta kymmentä', niin senkin yhteydessä käytetään partitiivia. Sen sijaan esimerkiksi sanan *muáddi* 'muutama' kanssa käytetään yleensä yksikön genetiiviä.

- (I-6) *Staatâräädi meerrid sämitige jesânin (21) já värijesânin (4) sämitiggevaaljâin enámustáá jienáid finnim olmožid, kuittag nuuvt, et jyehi sämikuávlu kieldâst (Iänudâh, Aanaar, Suáđigil ja Ucjjuuhâ) šaddeh ucemustáá kulmâ jeessân já jieškote-uv kieldâst ohtâ värijeessân.*
 'Valtioneuvosto määrää saamelaiskäräjien jäseniksi (21) ja varajäseniksi (4) saamelaiskäräjävaaleissa eniten ääniä saaneet ihmiset, kuitenkin niin, että jokaisesta saamelaisalueen kunnasta (Enontekiö, Inari, Sodankylä ja Utsjoki) tulee vähintään kolme jäsentä ja jokaisesta kunnasta yksi varajäsen.'

Esimerkki (I-6) on yllättävä, sillä siinä partitiivimuotoinen *olmožid* 'ihmistä' on objektina niin, ettei lauseessa ole mitään, minkä pitäisi kielioppien mukaan laukaista partitiivin. Partitiivin käyttöä on vaikea selittää minkään kieliopillisen seikan perusteella, sillä odotuksenmukainen muoto lauseessa olisi partitiivin sijaan monikon akkusatiivi *ulmuid*. Esimerkin suluissa olevat

luvut ovat saattaneet hämätä kirjoittajan käyttämään partitiivia ikään kuin luvun 21 täydennyksenä, mutta nähdäkseni sellainen lukutapa ei ole mahdollinen.

(I-7) *Tun puávtáh tárhistid ihpuáturääijid já ráhtid uápputorjuu kyeskee nubástusáid Kela viermipalvâlusâst.*

’Sinä voit tarkistaa **vuositulorajat** ja tehdä opintotukea koskevia muutoksia Kelan verkkopalvelussa.’

Esimerkissä (I-7) on taas partitiivimuotoisen näköinen sana objektina. Kyseessä voisi olla kirjoitusvirhe: partitiivin *rääijid* pitäisi olla monikon akkusatiivi *raajijd*. Muodot ovat kuitenkin niin erinäköiset, että tapaus tuskin selittyy niin yksinkertaisesti. Toinen ja ehkä todennäköisempi vaihtoehto on se, että kirjoittaja on tavoitellut toisen persoonan possessiivisuffiksilla varustettua yksikön akkusatiivia *ráájád* (kaksitavuisen nominien possessiivisesta taivutuksesta ks. Morottaja – Olthuis 2022: 140–145). Tämäkään muoto ei osu kovin lähelle, mutta se saattaisi silti olla parempi selitys, sillä usein inarinsaamenkielisiä tekstejä kirjoittavat ei-äidinkieliset kirjoittajat. Kielenopetuksessa possessiivisuffiksille annetaan hyvin vähän painoarvoa ja sanotaan jopa, että niitten käyttö on harvinaista (ks. esim. Valtonen et al. 2022: 187), vaikka todellisuudessa possessiivisuffikseja esiintyy inarinsaamenkielisissä teksteissä, esim. kirjallisuudessa, varsin paljon. Joskus partitiivi ja 2. persoonan possessiivisuffiksilliset muodot todella lankeavat yhteen. Mahdollisena mutta kaikkein epätodennäköisimpänä vaihtoehtona pitäisin sitä, että kirjoittaja on todella tavoitellut partitiivia, sillä se ei käyttämäni lähteitten mukaan sovi kontekstiin mitenkään. Toisaalta kyseessä on jo toinen osuma, jossa partitiivi näyttää olevan objektin sijana. Esimerkin (I-6) partitiivi selittyy vielä huommin muodoltansa lähekkäisten muotojen sekoittumiseksi.

(I-8) *Čuákkim totká interjektiod já almostit interjektio-listo.*

’Kokous tutkii **interjektioita** ja julkaisee interjektio-listan.’

Esimerkissä (I-8) esiintyy taas partitiivin näköinen sija objektina. Kyseessä vaikuttaa kuitenkin olevan puhdas kirjoitusvirhe, koska monikon akkusatiivi eroaa kirjoituksessa vain yhdellä merkillä: po. *interjektiod*. Jos kyseessä ei ole kirjoitusvirhe, alkaa partitiivin objektimaisia osumia olla jo merkittävä määrä.

Merkillepantavaa on se, että Korpin tuhannen ensimmäisen partitiiviosuman joukosta ei löydy yhtäkään partitiivia komparatiivin tai adposition yhteydessä. Korpus ei kuitenkaan vaikuta tunnistavan pronomiinien partitiivimuotoja, sillä niistä tulee osumia vasta, kun muotoja hakee erikseen. Seuraa-

vassa esitän *tađe*-hakusanan osumia; *tađe* on *tot* 'tämä' -sanana partitiivimuoto. Tällöin partitiivia alkaa esiintyä myös komparatiivin ja adpositioiden yhteydessä.

- (I-9) *Servi čuákkee teehi tiäduid puáttee Anarâš ehidijn tađe miel, ko tietip čuávuvái ehidij ääigi, pääihi já fáádá.*
'Seura kokoaa tänne tietoja tulevista inarinsaamenkielisistä illoista **sitä mukaa**, kun tiedämme tulevien iltojen ajan, paikan ja aiheen.'
- (I-10) *Nubástus ij meddâlist tom máhđulášvuodâ, ete čuákkimpovdiittásâid já äššilistoid iä puávtaččii vuolgâttiä tađe ovdil.*
'Muutos ei poista sitä mahdollisuutta, että kokouskutsuja ja asialistoja ei voisi lähettää **sitä ennen**.'
- (I-11) *Oovtviärdásâšvuodâlaahâ kiäldá kielâ vuáduľ tábáhtuvvee olgoštem já laavâst lii tađe várás sierânâš kuoddálem- já sanktiovuáhádâh.*
'Yhdenvertaisuuslaki kieltää kielen perusteella tapahtuvan syrjinnän ja laissa on **sitä varten** erillinen kantelu- ja sanktiojärjestelmä.'
- (I-12) *Ige ervidâmgin, ete Vuáľáppáást šadda pegáľmâš almai vieksâvuodâš já tavoidis peeleešt, maid Säämi mainâseh tääluv tiettiħ ennuu sust muštâľiä, tađe vuástá ko suu nuorâb algeest Saarâst iä tieđe Säämi mainâseh maiden muštâľiä.*
'Eikä arvannutkaan, että V:stä tulee kuuluisa mies voimakkuutensa ja tekojensa puolesta, mitä Saamenmaan kertomukset nytkin tietävät paljon hänestä kertoa, **sitä vastoin** kun hänen nuoremasta pojastansa S:sta eivät tiedä Saamenmaan kertomukset mitään kertoa.'

Esimerkissä (I-9) partitiivia käytetään *miel* 'mukaan, mukaa' -postposition yhteydessä. Tavallisempaa on käyttää ainakin substantiiveista genetiiviä samassa kontekstissa. *Tađe miel* -osumia on korpuksessa kuitenkin kymmenittäin. Esimerkissä (I-10) partitiivia käytetään *ovdil* 'ennen' -ambiposition täydennyksenä. Toinen vaihtoehto olisi ainakin sanoa *ovdil taan* eli käyttää täydennyksen sijana genetiiviä. Esimerkissä (I-11) partitiivia on käytetty *várás* 'varten' -postposition täydennyksen sijana – substantiiveja käytetään kyseisen postposition täydennyksenä yleensä genetiivissä. Esimerkissä (I-12) esiintyy vihdoin partitiivi + *vuástá* 'vastaan, vasten, vastoin' eli postpositio, joka mainitaan useimmiten itäsaamelaisten kielten partitiivin käytön yhteydessä (ks. luvut 3.1.1, 3.2.1 ja 3.3).

- (I-13) *18-ihásáš já tade* puárásub uázžu uáppuloovná 650 e / mp.
'18-vuotias ja **sitä** vanhempi saa opintolainaa 650 e / kk.'
- (I-14) Ton miel *puátá puoh eres-uv tárbuláš tade* eenâb huolâthánnáá.
'Sen mukana tulee kaikki muukin tarpeellinen **sitä** enempäâ huolehtimatta.'
- (I-15) *Jeesus kiieldij ulmuid maainâstmist tast oohâtângin, mut made* eenâb sii kiieldij, *tade* eenâb sij kulluuttii tast.
'Jeesus kielsi ihmisiä kertomasta siitä yhdellekään, mutta **mitä** enemmän heitä kielsi, **sitä** enemmän he julistivat siitä.'

Esimerkissä (I-13), (I-14) ja (I-15) partitiivia käytetään pronominessa komparaation yhteydessä. Korpuksessa on lukuisia vastaavia esimerkkejä. Esimerkissä (I-15) käytetään symmetristä rakennetta *made ... tade* 'mitä ... sitä', jossa kumpikin pronomini on partitiivissa. Huomattavaa on myös se, että esimerkin (I-14) alussa *miel* 'mukana' -postposition kanssa käytetään pronominista genetiiviä eikä partitiivia toisin kuin esimerkissä (I-9). On mahdollista, että sijanvalinnalla on vaikutusta adpositiolausekkeen semantiikkaan, vrt. suomen *sitä mukaa* ja *sen mukana*, mutta asia vaatii lisätutkimusta.

Korpusaineiston perusteella näyttää siltä, että inarinsaamen partitiivilla on ne funktiot, jotka kieliopit esittävät sillä olevan. Aineistossa partitiivi esiintyy substantiivien yhteydessä lähes pelkästään kuutta isompien lukusanojen kanssa, sillä kaikki muut substantiiviesiintymät ovat jossain määrin epäselviä. Pronominien laita on toinen. Ainakin *tot* 'se' ja *mii* 'mikä' -pronomineissa partitiivi esiintyy taajasti tiettyjen adpositioiden ja komparaation yhteydessä. Näitä adpositioita ovat ainakin *miel* 'mukaan', *mukaa*, *mukaisesti*, *ovdil* 'ennen', *várás* 'varten' ja *vuástá* 'vasten, vastoin, kohti'. Pronomineja myös harvemmin käytetään lukusanojen yhteydessä, joten on siinä mielessä luontevaa, ettei sellaisia esiintymiä löydy korpuksesta yhtään.

3.2. Partitiivin käyttö koltansaamessa

3.2.1. Partitiivin käyttö koltansaamen kielioppien mukaan

Koltansaamen koulukieliopin (Moshnikoff et al. 2009: 41) mukaan partitiivi on hyvin harvinainen. Sitä käytetään vain kuutta isompien lukusanojen kanssa (*čiččâm á'lgged* 'seitsemän poikaa'), eräitten postpositioiden kanssa (*keä'dgged vuástta* 'kiveä vasten') sekä komparatiivin yhteydessä ilmaisemaan sitä, mihin vertaus kohdistuu (*puärrsab äkkad* 'mummoa vanhempi'). Samalla sivulla mainitaan myös, että kaikissa tapauksissa partitiivin asemesta

käytetään usein genetiiviä. Yllä mainitun kieliopin parannellussa versiossa (Moshnikoff et al. 2020) partitiivin käyttöä kuvataan täsmälleen samoin. Lähde esittää partitiivin myös persoonapronominien, interrogatiivipronominien ja relatiivipronominien (mts. 63–74) sekä lukusanojen taivutustaulukoissa (mts. 78–79).

Myös Timothy Feistin (2015: 254) mukaan koltansaamen partitiivin käyttö on hyvin rajallista. Feist mainitsee ensimmäisenä kuutta isommat lukusanat ja toteaa, että etenkin nuorempi puhujapolvi korvaa näissä tapauksissa partitiivin usein genetiivillä. Seuraavaksi hän mainitsee Koltansaamen koulu-kielioppiin (Moshnikoff et al. 2009) viitaten, että partitiivi esiintyy myös joitakin postpositioitten yhteydessä, mutta hänen käyttämästään korpuksesta ei löydy tukea väitteelle (Feist 2015: 254). Tämä on hieman yllättävää, sillä kaikissa muissa itäsaamelaiskielissä lukusanojen ohella nimenomaan ’vasten, vastaan’ -merkityksinen adpositio tuntuu olevan yksi merkittävimmistä partitiivia ylläpitävistä tekijöistä. Kolmantena Feist (2015: 254–255) mainitsee, että partitiivi on mahdollinen eräitten kvanttoireitten kanssa: *muä'dd* ’muutama’ ja *mängg* ’moni’. Tämä poikkeaa inarinsaamen kuvauksesta, sillä missään inarinsaamen kielenoppaassa ei mainita partitiivin käytöstä kyseisten sanojen yhteydessä. Viimeisenä Feist (2015: 255) mainitsee komparaation, jonka yhteydessä partitiivi on ainakin jossain määrin yhteisitäsaamelainen ilmiö.

The Oxford Guide to the Uralic Languages -teoksen koltansaamen kielioppikuvaus Skolt Saami (Koponen et al. 2022) kertoo partitiivin käytön olevan rajoitettua kaikissa itäsaamelaiskielissä. Nimenomaan koltansaamen osalta siinä sanotaan, että partitiivi on mahdollinen komparaation yhteydessä ja että sillä on muita marginaalisia funktioita (mts. 205). Näitä funktioita ei kuitenkaan avata vaan viitataan Feistin tutkimukseen (2015) lisätietoja varten.

3.2.2. Koltansaamen partitiivin käyttö tekstien valossa

Olen etsinyt Korp-korpuksesta esimerkkejä koltansaamen partitiivin käytöstä samalla tavalla kuin inarinsaamenkin osalta luvussa 3.1.2. Korostukset noudattavat samaa johdonmukaisuutta.

- (K-1) *Mätt'tem- da kulttuurministeria uu'di sää'mteğğa čeä'ppvuõđpeeiv jä'rjstumu'sše da Nuõrr Kulttuur -foond jä'rjstam SOUNDS-šõddmõ'sše vuässõõttâm vääras õhttsi'žže 40 000 eu'rred.*
 ’Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi saamelaiskäräjille taidepäivän järjestämiseen ja Nuori Kulttuuri -säätiön järjestämään SOUNDS-hankkeeseen osallistumista varten yhteensä 40 000 euroa.’

- (K-2) *Paalgâskââ'dd tu'mmstôôggid jiâ leäkku slävvôöttâm da paalgâsvu'vddpuästtadvuôđ liâ juätkkjam kuuitâg lãåime't ee'kkêd.*
'Paliskunnan päätöksiä ei ole kunnioitettu, ja laidunaluevääryydet ovat jatkuneet ainakin kymmenkunta **vuotta**.'
- (K-3) *Škooultôôzz čôôđtam vuäžža kutt (6) mättjemceäklôsâd, koid lij vuei'tlvaž lookkâd pue'rren jijjâs universite'ttmättjumuužži.*
'Koulutuksen suorittanut saa kuusi (6) **opintopistettä**, jotka on mahdollista lukea hyväksi omaan yliopistokoulutukseen.'
- (K-4) *Sää'mkêe'dd liâ Urho Kekkonen meermie'cc tââ'vbeä'lnn, Lättjoogg nuörtibeä'lnn nu'tt kue'htt kïlometred Lätt- da Čuômmjooggi ôhttnempäi'kest pâjj-jo'kkê.*
'Saamelaiskentät ovat Urho Kekkonen kansallispuiston pohjoispuolella, Luttojoen itäpuolella *noin kaksi kilometriä* Lutto- ja Suomujokien yhtenemispaikasta yläjuoksuun.'

Esimerkissä (K-1) partitiivia käytetään odotuksenmukaisesti kuutta isomman lukusanan täydennyksenä. Esimerkissä (K-2) partitiivia käytetään myös kuutta suurempien likimääräilmausten täydennyksenä. Esimerkeissä (K-3) ja (K-4) huomattavaa on se, että partitiivia käytetään seitsemää pienemmän lukusanan kanssa: tämä poikkeaa kaikkien itäsaamelaisten kielioppien antamasta rajoituksesta, jonka mukaan lukusanan pitäisi nimenomaan olla kuutta isompi, jotta se voi saada partitiivitäydennyksen. Esimerkki (K-4) sisältää kuitenkin likimääräisyyden ilmauksen *nu'tt kue'htt* 'noin kaksi'. Likimääräisyyden ilmaus saattaa olla partitiivin laukaisuun vaikuttava tekijä, vaikkei sitä kieliopeissa kerrotakaan.³

- (K-5) *Ooudpeä'lnn 2 š:z 1 momenttist mie'rruum kää'dd le'be kâ'ddôhttôôzz da nâkam 2 š:z 1 momeentt 2 da 3 päi'kest mie'rruum valdia ve'rğğnee'kk tuâjast âârai ooumžed, koonn ve'rğğvuu'dest vuä'ss lij saa'mi dommvuu'dest, di Paalgâskoo'ddi ôhttôôzz personkâdda kuulli ooumžed vuei'tet miôttâd ve'rğğluôvâsvuôđ paa'lkin le'be luôvasvuôđ tuâjast nâkam sää'mkiôl silttôôzz ha'ñkkêem diôtt, te'l ko mâka son lij reâuggam tän ve'rğğnee'kk tuâjast uuccmôsân ee'jj ääi'j.*

³ Mariann Bernhardt: henkilökohtainen tiedonanto, 21.1.2022.

'Edellä 2 §:n 1 momentissa määrätyn kunnan tai kuntayhtymän ja jonkin 2 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa määrätyn valtion viranomaisen tehtävässä oleville **ihmisille**, joitten virka-alueesta osa on saamelaisten kotiseutualueella, ja Paliskuntien yhdistyksen henkilökuntaan kuuluville **ihmisille** voidaan myöntää palkallinen virkavapaus tai vapautus työstä jonkin saamelaiskielen taidon hankkimisen takia, silloin kun hän on työskennellyt tämän viranomaisen työssä vähintään yhden vuoden.'

Esimerkissä (K-5), jonka tekstilaji on lakiteksti, esiintyy partitiiveja nähdäkseni odotuksenvastaisissa asemissa, nimittäin hyötyjää ilmaisevassa (benefaktiivisessa) funktiossa. Kirjoittaja vaikuttaa tavoitelleen illatiivia, jonka päätte on sama kuin partitiivin mutta jonka aiheuttamat vartalonmuutokset ovat erilaisia (tällöin po. *oummuid/oummid*). Huomiota herättää se, että etymologiansa ja merkityksensä puolesta samasta sanasta partitiivia käytetään odotuksenvastaisesti myös inarinsaamassa (ks. esim. I-6), joskin eri funktiossa.

(K-6) *Mááimõs ee'jjin lie i'lmstõõvvám ju'n mǎngg kǎ'rjjed säämas, leá'sa sää'mkiõllsaž kee'rj, lõõst dno. lie võl čuu't occanj.*

'Viimeisimpinä vuosina on ilmestynyt jo **monta kirjaa** saameksi, mutta saamenkielisiä kirjoja, lehtiä jne. on vielä sangen vähän.'

Esimerkissä (K-6) esiintyy partitiivi *mǎngg* 'monta' -kvanttorin yhteydessä. Ilmiö vaikuttaa olevan yleinen muualla itäsaamassa paitsi inarinsaamassa.

(K-7) *Káčcmuš sijddsabbra álgg i'lmmted uu'ccmõssân 7 pei'vved õu'ddel sǎbbred õõutást aalmilaž keâzaa'test, kǎâ'tt i'lmmtõstáávv sää'mvuu'vdest da piijjád vuei'nnma Aanâr kǎâ'dd i'lmmtõstau'lle.*

'Kutsu kyläkokoukseen tulee ilmoittaa vähintään **7 päivää ennen kokousta** yhdessä yleisessä lehdessä, joka ilmestyy saamelaisalueella, ja panna näkyviin Inarin kunnan ilmoitustaululle.'

(K-8) *Spesial sää'mtee'mmen le'jje tea'ttertue'jj-põõrt, koid õ'nneš seärad õuddâl šõddmõõžž äävummšed.*

'Erityisenä saamelaisteemana olivat teatterityöpajat, joita pidettiin keskiviikkona **ennen** tapahtuman **avaamista**.'

Esimerkissä (K-7) esiintyy kaksi partitiivia, ensimmäinen lukusanan 7 yhteydessä. Jälkimmäinen esiintymä on *õu'ddel* 'ennen' -adposition yhteydessä. Esimerkissä (K-8) partitiivi esiintyy niin ikään *õu'ddel*-adposition yhteydessä. Tällaista käyttöä kieliopit eivät mainitse, mutta tapaukset muistuttavat jossain määrin inarinsaamea (vrt. esim. I-10).

Toisin kuin inarinsaamesta, koltansaamesta löytyy ’se’-merkityksisen pronominin partitiivimuotoa *tââ’đ* tai *tââ’đed* erikseen korpukselta hakiessa ainoastaan yksi osuma.

(K-9) *Tohttilaukk lij puättam Njeä’llem ä’rbblöönjâst jie-ga tō’st leäkku tââ’đ pue’rab teâđ, mâ’st tōt lij puättam le’be kii tōn lij raajjâm.*
 ’Kuikkalaukku on tullut Nellimin perinnehuoneesta eikä siitä ole **sen parempaa** tietoa, mistä se on tullut tai kuka sen on tehnyt.’

Esimerkissä (K9) partitiivimuotoista pronominia käytetään komparaation yhteydessä standardin ilmaisemiseen. Kyseessä on jokaisesta itäsaamelaisesta kielestä tuttu käyttö.

Koltansaamen korpus tarjoaa huomattavasti vähemmän partitiivimuotoja kuin inarinsaamen korpus. Etenkin ’se’-merkityksisen pronominin partitiivimuodon kohdalla ero korostuu. Inarinsaamesta poiketen koltansaamessa partitiivia käytetään myös kvanttorien yhteydessä. Vaikuttaa myös siltä, että likimääräisyyden ilmaus seitsemää pienempien lukusanojen yhteydessä saattaa saada partitiivitäydennyksen, joskaan yhden osuman perusteella ei pidä tehdä liian vahvoja johtopäätöksiä.

3.3. Partitiivin käyttö Venäjän saamessa kielioppien mukaan

Michael Rießlerin (2022: 233) mukaan partitiivia käytetään kiltinänsaamessa tavallisesti kuutta isompien lukusanojen täydennyksen sijana, vaikka vaihtelua esiintyy; sen lisäksi sitä käytetään samantapaisten kvanttorien yhteydessä kuin koltansaamessakin: ’moni’, ’kuinka moni’, ’muutama’: *jenne puuzje’dde* ’monta poroa’. Tämän lisäksi partitiivia käytetään kielioppikuvauksen mukaan (mts. 233) vain komparaation yhteydessä, ja lokatiivi on syrjäyttämässä sen siitakin asemasta. Partitiivin marginaalisuudesta (esim. Kert 1971: 141) johtuen sitä ei ole attestoitu kaikista kiltinänsaamen nomineista (Rießler 2022: 225–226). Kiltinänsaamen erikoisuutena inarin- ja koltansaameen verrattuna partitiivi puuttuu pronomien sijataulukosta kokonaan (Rießler 2022: 226, taulukko 13.4). Siitä huolimatta, että kyseisen kielioppikuvauksen pronomien taivutustaulukossa partitiivia ei esitetä, esimerkiksi (mts. 233) esiintyy partitiivimuotoinen persoonapronomini: *toonn leak a’la munne* ’sinä olet minua pitempi’, jossa *munne* on glossattu ’minä’-sanana partitiiviksi.

Kuitenkin Rießlerin materiaaleista käy ilmi, että kiltinänsaamen partitiivin käyttö ei rajoitu yllä mainittuun, sillä jotkin adpositiot voivat saada partitiivitäydennyksen. Hän mainitsee luennollansa prepositiot *aajka* ’ennen’, *okromja* ’pait-

si' ja *manŋa* 'jälkeen' sekä lisäksi ambiposition *vuessta* 'vastaan'.⁴ Viimeisin on sama aines, joka inarin- ja koltansaamessakin vaatii tai mahdollistaa partitiivin käytön. Sivuhuomiona todettakoon, että 'jälkeen'-merkityksisen postposition täydennys saa inarinsaamessakin eri sijoja täydennykseksensä, nimittäin genetiivin tai lokatiivin, mutta partitiivi ei näytä olevan niitten joukossa.

G. M. Kertin (1971: 162) mukaan kiltinäsaamessa partitiivi voi toimia subjektina (1) tai objektina (2): (1) *naredde l'ai čofta jenne*⁵ 'ihmisiä (oik. 'kansaa') oli todella paljon'; (2) *jenne oimmedde porr d'iv* 'paljon ihmisiä söi ylikuonnollinen olento'. Kertin ensimmäinen esimerkki muistuttaa kovasti suomen eksistentiaalilauseetta, mutta näitten vähäisten esimerkkien pohjalta uskoisin silti, että kummassakin tapauksessa partitiivin laukaisee oikeastaan kvanttori *jenne* 'paljon'. Lisäksi Kert mainitsee lukusanat seitsemästä alkaen sekä määrää ilmaisevat sanat. Lopuksi hän mainitsee komparaation. Erikoista kyllä Kert ei kirjoita mitään partitiivin käytöstä adpositioiden yhteydessä. Hän ei myöskään esitä partitiivia pronominien taivutustaulukossa (mts. 173–177). Hänen mukaansa numeraalit eivät taivu muuten kuin komitatiivissa ja essiivissä (mts. 170), joten niilläkään ei olisi partitiivimuotoa.

P. M. Zajkov mainitsee akkalansaamen kieliopissansa (1987: 119), että länsisaamelaisissa murteissa (= kielissä) partitiivia käytetään vain joissakin pronominien ja lukusanojen muodoissa mutta itäsaamelaisissa murteissa (= kielissä) sen käyttö on ”huomattavasti laajempaa”, koska se voidaan muodostaa substantiiveista. Zajkovin mukaan akkalansaamen partitiivia käytetään lukusanojen yhteydessä seitsemästä alkaen, 'paljon', 'vähän' ja 'täynnä' -merkityksisten sanojen kanssa, komparaatiossa sekä erittäin adpositioiden kanssa, joista hän antaa esimerkeiksi *vist jehkëndžitti* 'läheemmäs rantaa' sekä *suonjetti vüästa* 'saarta vastapäätä' (mts. 119–120). Huomionarvoista on se, että jälkimmäisen esimerkin adpositio on juuri se sama, joka saa partitiivitäydennyksen muissakin itäsaamelaiskielissä. Tässäkin kieliopissa esitetään, että partitiivi olisi objektin sija, mutta se esiintyy esimerkeissä taas vain 'paljon'-merkityksisen sanan tai lukusanan '7' yhteydessä (mts. 120). Vaikuttaa siis todennäköiseltä, että akkalansaamessakin kvanttori ja numeraali laukaisevat partitiivin, ei ydinlauseenjäseneenä toimiminen.

Turjansaame jää tässä katsauksessa käsittelyn ulkopuolelle, koska siitä ei ole kielioppikuvausta.

⁴ Michael Riebler: luento Turun yliopiston kurssilla *The Saami languages of Russia*, 16.11.2021.

⁵ Rieblerin ja Kertin käyttämiä kirjoitusasuja ei ole yhdenmukaistettu.

4. Vertailua ja päätelmiä

Itäsaamelaiskielten partitiivin käyttö näyttää olevan eri kielissä hyvin samantapaista. Kaikissa kielissä partitiivi uhkaa mahdollisesti kadota, koska sen käyttöala on niin suppea ja se voidaan usein korvata muilla sijamuodoilla. Kiltinäsaamassa partitiivin käyttö vaikuttaa tyypillisen itäsaamelaiselta: sitä käytetään kuutta isompien lukusanojen yhteydessä, komparaatiossa, 'paljon'-merkityksisen kvanttoriadverbin yhteydessä sekä eräitten adpositioitten kanssa, mutta vaikuttaa siltä, ettei sen käyttö ole yleensä pakollista. Akkalan saamen partitiivin käyttö vaikuttaa kieliopin tietojen mukaan hyvin samankaltaiselta.

Koltansaamassa ei kielioppien mukaan ole pakko käyttää partitiivia missään tilanteessa, sillä sen voi aina korvata jollain muulla sijalla. Kuitenkin korpusaineiston mukaan partitiivilla on koltassakin vahva asema kuutta isompien lukusanojen yhteydessä. Muuhun itäsaamelaiseen kontekstiin nähden erikoisempaa on partitiivin käyttö myös seitsemää pienempien lukusanojen yhteydessä, ainakin silloin kun mukana on likimäärän ilmaus. Myös eräät postpositiot ottavat toisinaan täydennyksensä partitiivin. Partitiivia voidaan käyttää myös komparaation ja kvanttorien yhteydessä, minkä korpusaineisto vahvistaa.

Inarinsaamassa partitiivia käytetään niin kuin muissakin itäsaamelaiskielissä paitsi kvanttoreitten yhteydessä. Inarinsaamea on normitettu voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Normin mukaan ainoat pakolliset tapaukset, joissa partitiivia tulee käyttää, ovat kuutta isommat lukusanat sekä *vuástá* 'vastaan, vasten' -postpositio. Normi lienee vahvistanut huomattavasti partitiivin asemaa juuri näissä tapauksissa. Partitiivia voidaan käyttää myös eräitten muitten adpositioitten yhteydessä sekä komparaatiossa, mutta korpusaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että näissä yhteyksissä käytetään etupäässä pronominiin partitiivimuotoja.

Koltan- ja inarinsaamen korpusaineistoissa esiintyy partitiivimuotoisia sanoja myös sellaisissa kohdissa, joita kieliopit eivät osaa selittää. Mahdollisesti kyse on kirjoitus- tai ajatusvirheistä, mutta asia saattaa vaatia tarkempaa tutkimusta.

Tulevaa tutkimusta ajatellen olisi aiheellista tutkia jokaisen yksittäisen itäsaamelaiskielen partitiivin käyttöä erikseen ja laajemmin. Tässä katsauksessa Venäjällä puhuttavia saamelaiskieliä käsitellään hyvin pintapuolisesti, joten niitten partitiivin käyttöä pitäisi tutkia paljon laajemmin, mahdollisuuksien mukaan korpusaineiston valossa.

Aineistolähteet

Korp = SIKOR. UiT Norjan arktisen yliopiston ja Norjan Saamelaiskäräjien tekstikokoelma, Versio 01.12.2021, URL: <http://gtweb.uit.no/korp/>.

Kirjallisuuslähteet

- AIKIO, ANTE (Luobbal Sámmol Sámmol Ánte) 2022: Proto-Uralic. In: Bakró-Nagy – Laakso – Skribnik (eds) 2022: 3–27.
- BAKRÓ-NAGY, MARIANNE – LAAKSO, JOHANNA – SKRIBNIK, ELENA (eds) 2022: The Oxford Guide to the Uralic Languages. Oxford University Press, Oxford.
- FEIST, TIMOTHY 2015: A Grammar of Skolt Saami. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- ITKONEN, T. I. 1931: Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- KERT, G. M. [Керт, Г. М.] 1971: Саамский язык (кильдинский диалект): фонетика, морфология, синтаксис. Издательство Наука, Ленинград.
- KOPONEN, EINO – MIESTAMO, MATTI – JUUTINEN, MARKUS 2022: Skolt Saami. In: Bakró-Nagy – Laakso – Skribnik (eds) 2022: 196–218.
- KORHONEN, MIKKO 1981: Johdatus lapin kielen historiaan. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- MOROTTAJA, MATTI 2007: Anarâškielâ ravvuuh. Páikkieennâm kielâi tutkâmkuávdáš, Helsig.
- MOROTTAJA, PETTER – KUUVA, PETRA – OLTHUIS, MARJA-LIISA 2015: Kielâkyeimi I. Harjoitukset = Pargokirje. 2. painos. Sämitigge, Aanaar.
- MOROTTAJA, PETTER – KUUVA, PETRA – OLTHUIS, MARJA-LIISA 2017: Kielâkyeimi I. Tekstit = Tekstâkirje. 4. painos. Sämitigge, Aanaar.
- MOROTTAJA, PETTER – OLTHUIS, MARJA-LIISA 2022: Inarinsaamen taivutusoppi. Sämitigge, Aanaar.
- MOSHNIKOFF, SATU – MOSHNIKOFF, JOUNI – KOPONEN, EINO 2009: Koltansaamen koulukielioppi – Sää'mkiõl kiõllvue'ppes škoou'li vääras. Sää'mte'gğ, Aanaar.
- MOSHNIKOFF, SATU – MOSHNIKOFF, JOUNI – KOPONEN, EINO – LEHTINEN, MIKA 2020: Sää'mkiõl kiõllvue'ppes – Koltansaamen kielioppi. Tivvum 2. teäldök. Sää'mte'gğ, Aanaar.
- RIEBLER, MICHAEL 2022: Kildin Saami. In: Bakró-Nagy – Laakso – Skribnik (eds) 2022: 219–239.
- SAARIKIVI, JANNE 2022: The divergence of Proto-Uralic and its offspring: A descendent reconstruction. In: Bakró-Nagy – Laakso – Skribnik (eds) 2022: 28–58.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1998: The Saami Languages: An Introduction. Davvi Girji, Kárášjohka.

- VALTONEN, TAARNA – YLIKOSKI, JUSSI – LUOBBAL SÁMMOL SÁMMOL ÁNTE 2022: Aanaar (Inari) Saami. In: Bakró-Nagy – Laakso – Skribnik (eds) 2022: 178–195.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: Iso suomen kielioppi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Verkkoversio. <http://scripta.kotus.fi/visk>
- ЗАЙКОВ, Р. М. [Зайков, П. М.] 1987: Бабинский диалект саамского языка (фонологическое морфологическое исследование). «Карелия», Петрозаводск.

*

**Partitive of the Eastern Saami languages according to grammars,
with corpus observations of Aanaar and Skolt Saami**

The article deals with the partitive case of the Eastern Saami languages, namely Aanaar (Inari), Skolt, Akkala, Kildin, and Ter Saami. The case is called partitive, because its form is etymologically of the same origin as the Finnic partitive. In Saami languages, however, its field of use is much narrower, as it is only used with some quantifiers and also as a complement to certain adpositions and numerals and to express the standard of comparison. The article discusses how the grammars of different Eastern Saami languages describe the use of the partitive. In addition, the article analyzes Aanaar and Skolt Saami more deeply based on the corpus material.

By comparing grammars and materials, it becomes clear that the partitive is used in different Eastern Saami languages basically in the same way, but there are also some differences between individual languages. The biggest differences concern the use of the partitive in connection with adpositions and quantifiers. Regarding Aanaar and Skolt Saami, the study also shows that the descriptions given by grammars about the use of the partitive do not fully correspond to actual language use. There also seem to be some misinterpretations in the grammars, especially at the eastern end of the language continuum.

Keywords: Eastern Saami languages, morphosyntax, partitive, case, grammar, corpus study

TOMI KOIVUNEN